

• دکتر احمد به‌پژوه
استاد روان‌شناسی دانشگاه تهران

بخش
دوم

مادر موفق کیست؟

«از دامن زن مرد

به معراج می‌رود.» امام خمینی (ره)

یادآوری

بخش اول این مقاله در شماره بهمن ماه ۱۳۹۵ نشریه پیوند، با بیان مقدمه‌ای کوتاه درباره جایگاه مادر و معرفی ده نقش مادر، از نظر شما گذشت. اکنون در بخش دوم، ده نقش مهم دیگر مادر معرفی و تبیین می‌شود، که امید است مورد توجه و استفاده مادران و پدران، معلمان، مربیان و کارشناسان محترم قرار گیرد.

چند سؤال

آیا رهبران جامعه به جایگاه و نقش مادر توجه دارند؟

آیا رهبران جامعه مقام مادر را پاس می‌دارند و ارج می‌نهند؟

آیا رهبران جامعه توانسته‌اند به نیازهای همه‌جانبه مادران توجه کنند و پاسخ مناسب دهند؟

آیا رهبران جامعه به اهمیت آموزش مادران و دانش‌افزایی آنان توجه دارند؟

مقدمه

نظام جمهوری اسلامی ایران برای تحقق هدف‌های انقلاب اسلامی و تداوم آن ناگزیر است به اهمیت جایگاه مادر و نقش‌های مادران توجه کند. بدون شک اگر مادران به نقش‌ها، وظایف و مسئولیت‌های خود عمل کنند، جامعه ما اصلاح و رستگار خواهد

شد و تربیت نیروی انسانی سالم، صالح، رشید، شجاع، نیک‌اندیش، باتقوا، لایق و شایسته برای عصر حاضر و آتی، به دست مادران موفق تحقق می‌یابد. از این رو، بیش از هر امر ضرورت دارد که به آموزش و بازآموزی مادران پرداخته شود و نقش‌های آنان تبیین گردد. همان‌طور که تعلیم و تربیت لازم و ملزوم یکدیگرند، مادر همان قدر معلم است و تعلیم می‌دهد، که مربی است و تربیت می‌کند و بدون تردید مادر هم معلم است و هم متعلم. همان‌طور که در بخش اول این مقاله ذکر شد، مادر، مادر است؛ اما هر مادری، مادر نیست. بی‌تردید، این مادر صالح و شایسته است که فرزند یا فرزندان صالح و شایسته تربیت می‌کند. مادر در مکتب مقدس اسلام از پایگاه و موقعیت والا برخوردار است؛ به طوری که حضرت رسول اکرم (ص) فرموده است بیشت زیر پای مادران است (همه مادران). به همین دلیل، توجه به مادران یک جامعه، یعنی توجه به مقام بشر و توجه به سرچشمه خوبی‌ها. اکنون در این بخش، ده نقش مهم دیگر مادر به اختصار معرفی و تبیین می‌شود.

۱۱- مادر در نقش منتقل‌کننده میراث‌های فرهنگی مادر، چه خواهد و چه نخواهد، یک ناقل میراث‌های فرهنگی و جهادگر فرهنگی است و ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و هنجارهای فرهنگی حاکم بر جامعه را از طریق گفتار و کردار و رفتار خود و سبک زندگی خانوادگی (برای مثال، لباس پوشیدن

این مادر صالح و شایسته است که فرزند یا فرزندان صالح و شایسته تربیت می‌کند. مادر در مکتب مقدس اسلام از پایگاه و موقعیت والا برخوردار است؛ به طوری که حضرت رسول اکرم (ص) فرموده است بیشت زیر پای مادران است (همه مادران). به همین دلیل، توجه به مادران یک جامعه، یعنی توجه به مقام بشر و توجه به سرچشمه خوبی‌ها

بعد هنری تعلیم و تربیت ایجاب می‌کند که مادر نیز یک هنرمند باشد و فنون و علوم تعلیم و تربیت را با هنر درآمیزد. لذا جای شگفتی نیست که دو مادر، یک موضوع واحد را به دو کودک به یک طریق یکسان آموزش نمی‌دهند

و نوع پوشش) به فرزندان (نسل آینده) منتقل می‌کند و به تعلیم و تربیت به معنای انتقال میراث فرهنگی معنا می‌بخشد. از این رو، مادر موفق، کسی است که شناخت درست و روشن از انسان، فرهنگ، تعلیم و تربیت و فلسفه حیات و سعادت دارد (به‌پژوه، ۱۳۹۱). برای مثال، یک مادر معتقد به حجاب، نگرش مثبت خود را به فرزندش منتقل و القا می‌کند و به عکس. یک مادر معتقد به حفظ محیط زیست، در فرزندان خود نگرش مثبت نسبت به حفظ محیط زیست را ایجاد می‌کند و نیز مادری که عاشق مطالعه و علم است، در جان فرزندان خود بذر عشق به دانستن و مطالعه را می‌کارد.

۱۲- مادر در نقش راهنما و مشاور

در کنار نقش‌های گوناگون یک مادر، از نقش راهنما و مشاور بودن او باید یاد کرد. همسر و فرزندان همواره به راهنمایی و مشاوره نیاز دارند و نخستین کسی که به او مراجعه می‌کنند، مادر است. هر کدام از ما در سنین گوناگون، بارها به مادر خود مراجعه کرده و مسائل و مشکلات خود را با او در میان گذاشته‌ایم و از او در خواست کمک کرده‌ایم. دلیل عمده آن، این است که فرزند به مادر اعتماد می‌کند و او را فردی دلسوز و امین می‌داند. لذا مادری موفق است که با کلیه اصول و فنون راهنمایی و مشاوره، به ویژه اصل رازداری، آشنا باشد و در عمل آن‌ها را رعایت کند.

۱۳- مادر در نقش هنرمند

بعد هنری تعلیم و تربیت ایجاب می‌کند که مادر نیز یک هنرمند باشد و فنون و علوم تعلیم و تربیت را با هنر درآمیزد. لذا جای شگفتی نیست که دو مادر، یک موضوع واحد را به دو کودک به یک طریق یکسان آموزش نمی‌دهند.

۱۴- مادر در نقش مدیریت و رهبری خانه و خانواده خانه و خانواده، یک سازمان است و مدیریت و رهبری و اداره خانه و خانواده، برای مادر نقشی دیگر به ارمغان می‌آورد. فراهم کردن شرایط مناسب رشد، توجه به نیازهای اعضای خانواده و برقراری نظم و ترتیب، جزو مهم‌ترین وظایف یک مادر محسوب می‌شود. در این موقعیت، مادر می‌تواند خود را یک مدیر مستبد یا یک مدیر آزادمنش ببیند، که در هر حال، طرز تلقی او از انضباط، بر کیفیت زندگی و سبک زندگی خانواده و بر شیوه رفتار او با فرزندان تأثیر مستقیم می‌گذارد. در هر حال، یک مادر موفق کسی است که دچار افراط و تفریط نشود و در محبت

ورزیدن به فرزندان اعتدال را رعایت کند؛ نه به گونه‌ای عمل کند که آنان از او بترسند و نه به شکلی رفتار کند که نظم خانه از بین برود و فضای خانه آشفته شود. در مقابل، باید از برخی از مادران قدرت‌طلب و مستبد نیز یاد کرد. برای مثال، مادری که همواره می‌خواهد حرفش را به کرسی بنشاند و در خانه فرماندهی می‌کند و دستور می‌دهد و از کنترل و رهبری کردن دیگران خوشش می‌آید و احساس می‌کند که از همه تواناتر است، «از همه بیشتر و بهتر می‌داند!» و می‌خواهد نگرش خود و رأی خود را به دیگران تحمیل کند. در این شرایط فضای خانواده پُرتنش و ناآرام می‌شود.

۱۵- مادر در نقش مدل و الگوی انسان‌سازی

مادر، چه بخواهد و چه نخواهد، همواره یک الگو و سرمشق برای همانندسازی یا همسان‌سازی است و از طریق یادگیری اجتماعی و تقلید، فرزندان را تعلیم می‌دهد و تربیت می‌کند. مادر یک اسوه یا سرمشق عملی است. همان طور که قرآن مجید درباره حضرت رسول اکرم (ص) می‌فرماید: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؛ قطعاً برای شما رسول خدا، سرمشقی نیکوست (سوره احزاب، آیه ۲۱). در ارتباط با این نقش، مادر باید با اصول و فنون برقراری رابطه انسانی با کودک و نوجوان کاملاً آشنا باشد و آن‌ها را در عمل به کار گیرد (به‌پژوه، ۱۳۹۲).

۱۶- مادر در نقش حامی و پشتیبانی همسر و فرزندان

یک مادر موفق، در کنار سایر نقش‌ها، به نقش حمایت و پشتیبانی همسر و فرزندان نیز توجه می‌کند. حضور یک مادر مدیر و مدبر در خانه، از نظر روانی و عاطفی گرمابخش و دلگرم‌کننده است. زمانی که فرزندان در سنین بالا قرار دارند، ممکن است مادر شخصاً در فعالیت‌های خانواده دخالت نکند؛ اما عدم حضور و عدم مدیریت او در خانه امکان دارد موجب از هم پاشیدگی انسجام خانواده شود.

۱۷- مادر در نقش معلم و رسیدگی به امور تحصیلی فرزندان

مادر، در واقع معلمی تمام وقت و خستگی‌ناپذیر است. مادر موفق، همواره دغدغه تحصیلات فرزندان را دارد و تلاش می‌کند به آنان در امور درسی کمک کند. ایفای این نقش مستلزم آن است که مادر با فنون درس خواندن آشنا باشد و نقش معلمی ماهر را به عهده گیرد. در ضمن مادر می‌تواند به

ایفای نقش
مادری، یک
تخصص
است و عصر
حاضر، عصر
تخصص هاست.
مادران موفق،
کسانی اند که
سالم ترین،
صالح ترین،
باهوش ترین،
عالم ترین،
لایق ترین و
نجیب ترین
فرزندان را برای
جامعه تربیت و
آنان را به سلاح
علم و تقوا مجهز
می کنند

رشد و توسعه مهارت‌های تحصیلی کمک و پیوند لازم میان خانه و مدرسه را ایجاد نماید. گفتنی است که اکثر مادران با مدرسه فرزندان در ارتباط اند و در جلسه‌های آموزش خانواده و جلسه‌های مشاوره شرکت می‌کنند و از نظر کمک به پیشرفت تحصیلی فرزندان و نظایر آن، نقشی پویا به عهده می‌گیرند.

۱۸- مادر در نقش متعلم و یادگیرنده

ایفای نقش مادری، یک تخصص است و عصر حاضر، عصر تخصص هاست. مادران موفق، کسانی اند که سالم ترین، صالح ترین، باهوش ترین، عالم ترین، لایق ترین و نجیب ترین فرزندان را برای جامعه تربیت و آنان را به سلاح علم و تقوا مجهز می‌کنند. آشنایی با اصول روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، روش‌های اصلاح رفتار، فناوری آموزشی، روان‌شناسی رشد و روش‌ها و فنون فرزندپروری از دانش‌ها و مهارت‌های ضروری به شمار می‌آیند که هر مادری باید آن‌ها را کسب کند. مادر موفق، همواره به دنبال کسب آخرین یافته‌های علمی در حوزه روان‌شناسی و تعلیم و تربیت است و روحیه کاوشگری و حقیقت‌جویی دارد. شایان ذکر است که تعلیم و تعلم دو روی یک سکه‌اند و کسی می‌تواند مادری موفق محسوب شود که متعلمی کوشا باشد. کسی که می‌خواهد فرزندش را خوب تربیت کند، اصولاً باید خودش خوب تربیت شده باشد و به خودسازی بپردازد. با توجه به اینکه در عصر حاضر انفجار اطلاعات و دانش رخ داده است، مادر موفق کسی است که همواره خود را به علم روز مسلح و مجهز می‌کند و ناگزیر از یادگیری و دانش‌طلبی است.

۱۹- مادر در نقش تنظیم کننده امور زندگی و خانوادگی

یکی از نقش‌های چشمگیر مادر، نقش انضباطی اوست. مادری که در عمل به نظم و انضباط اهمیت می‌دهد، آثار بسیار عمیق بر اعضای خانواده خود به جا می‌گذارد. مادری که به موقع به فکر خرید وسایل لازم است، به موقع صبحانه، ناهار و شام را آماده می‌کند، لباس‌ها را آماده و اتوکشی می‌کند و به موقع قبض‌های برق، آب، گاز و تلفن را می‌پردازد، در عمل به فرزندان خود درس نظم و انضباط می‌دهد.

۲۰- مادر در نقش پدر

مادر موفق کسی است که در صورت لزوم، نقش پدری نیز ایفا کند. مادری که همسرش شهید شده یا به هر دلیلی فوت کرده است، قهرمانانه تلاش می‌کند که هم نقش مادری و هم نقش پدری را ایفا کند.

این گونه مادران مسئول، در نقش یک پدر مهربان با فرزندان خود پیوند عاطفی برقرار می‌کنند و زمینه رشد همه‌جانبه آنان را فراهم می‌سازند.

سخن پایانی

در هر حال وظیفه مهم فرزندپروری و تعلیم و تربیت فرزندان به عهده والدین، به ویژه مادر، نهاده شده است و تعلیم و تربیت امری دایمی و پویاست و تعطیل بردار نیست! مادر شدن و پدر شدن یک مسئولیت است و شما به عنوان مادر یا پدر مسئول‌اید که کودک دیروز، نوجوان امروز و جوان فردا را برای ورود به دنیای واقعی آماده کنید و به آنها درس زندگی یاد دهید. در این ارتباط، با حافظ شیرازی هم‌سخن و هم‌صدا می‌شویم و می‌گوییم:

نه هر که چهره برافروخت دلبری داند

نه هر که آینه سازد سکندری داند

نه هر که طرف کله کج نهاد و تند نشست

کلاه داری و آیین سروری داند

وفا و مهرنکو باشد از بیاموزی

وگرنه هر که تو بینی ستمگری داند

تو بندگی چو گدایان به شرط مزد مکن

که دوست، خود روش بنده‌پروری داند

هزار نکته باریک‌ترز مو اینجاست

نه هر که سر بتراشد قلندری داند ♦

منابع

- قرآن مجید، ترجمه محمد مهدی فولادوند.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۶۰). کودکان چگونه رفتار می‌کنند؟ (پوستر آموزشی). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۹۳). ضرورت آشنایی مادران و پدران با اصول فرزندپروری. ماهنامه پیوند (وزارت آموزش و پرورش)، شماره پیاپی ۴۲۳، ۷-۱۴.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۹۴). ازدواج موفق و خانواده سالم، چگونه؟ (چاپ چهارم). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۹۴). خانواده و کودکان با نیازهای ویژه (چاپ دوم). تهران: انتشارات آوای نور.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۹۵). اصول برقراری رابطه انسانی با کودک و نوجوان (با تجدید نظر و اضافات) (چاپ دهم). تهران: نشر دانژه.
- به‌پژوه، احمد (۱۳۹۵). چند توصیه به پدران و مادران برای بهبود تغذیه فرزندان. ماهنامه پیوند (وزارت آموزش و پرورش)، شماره پیاپی ۴۴۱، ۳-۷.

پی‌نوشت

۱. E mail: behpajoo@ut.ac.ir